
فرهنگ اصطلاحات پوشاک

فروغ حبیب زاده آذری

www.ketab.ir

سرشناسه	:	حبیب زاده آذری ، فروغ ، ۱۳۵۰ .
عنوان و نام پدیدآور	:	فرهنگ اصطلاحات پوشاک / فروغ حبیب زاده آذری .
مشخصات نشر	:	تبریز ، راجی ، ۱۳۹۷ .
مشخصات ظاهری	:	۱۸۶ ص .
شابک	:	978-600-98617-0-5
وضعیت فهرست‌نویسی	:	فیپا
یادداشت	:	کتابنامه
موضوع	:	پوشاک - واژه‌نامه‌ها - فارسی
موضوع	:	clothing and dress - Dictionaries - Persian
موضوع	:	پوشاک - اصطلاح‌ها و تعبیرها
موضوع	:	clothing and dress - Terminology
رده‌بندی کنگره	:	۱۳۹۷ ق ۲۴ / ج ۴۹۴ TT
رده‌بندی دبیری	:	۶۴۶/۴۰۰۳
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۲۰۱۱۹۰

تبریز - خیابان شریعتی جنوبی - خیابان پاستور قدیم - کوی سجّادیه
شش متری چهارم غربی - پلاک ۸
تلفن: ۳۴۷۷۰۱۶۵

فرهنگ اصطلاحات پوشاک
فروغ حبیب زاده آذری

* چاپ اول ۱۳۹۷ تبریز * شمارگان ۱۰۰۰ نسخه
* قیمت ۷۰۰۰۰ ریال
کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

شابک

۹۷۸ - ۶۰۰ - ۹۸۶۱۷ - ۰ - ۵

پیشگفتار :

پروردگار متعال ، کره زمین را اعجاب‌انگیز ، زيبا ، رنگارنگ و متنوع آفريده است و انسانها با ايجاد شهرها و روستاها در کنار اديان ، زبان‌ها ، فعاليت‌هاي اقتصادي ، سياسي و اجتماعي ، فرهنگ‌هاي گوناگون را پديد آورده‌اند .

در اين ميان پوشاک به عنوان يکي از مهم‌ترين نيازهاي مشترک ، اولتيه و ضروري در طول حيات بشري بوده است . طوري که از گذشته‌هاي دور تا کنون ، تمام انسان‌ها ، فارغ از جنسيت ، دين و فرهنگ ، افزون بر حفظ مادي از سرما و گرما به لباس مناسب به عنوان ابزاري کارآمد براي حفظ يکي از ارزشهاي مهم اخلاقي يعني عفت و حيا نيازمند بوده‌اند .

از طرفي ميل به جلوه‌گري ، انسان را به تغيير در سبک پوشاک کرده است به نوعي که از لباس علاوه بر رفع نيازهاي حياتي بسوي بهيرو ، به عنوان ابزاري براي ايجاد زيبايي هنري بهره برده‌اند که همگام با پيشرفت فنون فضايي ، پدايش رشته‌هاي متنوع ورزشي ، پزشکي و ... ، خواه ناخواه ، طراحي و ايجاد لباس با کارکرد مناسب الزام‌آور بوده است .

در راستاي اهميت لباس به عنوان نمود عيني که به سببي از ابعاد فرهنگ يک ملت را به تصوير مي‌کشد کتاب حاضر به عنوان مجموعه‌اي از لغات ، اصطلاحات در زمينه پوشاک از منابع معتبر تهيه گردیده است به اين اميد که علاقه‌مندان بتوانند در کزين زمان بدون نياز به مراجعه به کتب مرتبط ، از اين کتاب بهره‌مند شوند .

- درباره توضيح اصطلاحات پوشاک ، آثار مفيدي در دست داريم ، مانند : ۱- لغتنامه دهخدا .
۲- فرهنگ معين . ۳- پوشاک هخامنشي و مادي‌ها در تخت جمشيد ، تاليف جليل عبيدپور ، ۱۳۵۰ .
۴- يادداشتهايي در زمينه فرهنگ و تاريخ ، تاليف غلامحسين يوسفی ، ۱۳۷۱ . ۵- پوشاک در ايران زمين (از سري مقالات دانشنامه ايرانيکا) زير نظر دکتر احسان يارشاطر ، ترجمه پيمان متين ، ۱۳۸۳ . ۶- پوشاک ايرانيان ، تاليف پيمان متين ، ۱۳۸۳ . ۷- واژه‌نامه پارچه و لباس ، تاليف فريده طالب‌پور ، ۱۳۸۵ .

روش کار:

ابتدا اصطلاحات مربوط به پوشاک را از لغت‌نامهٔ دهخدا و سایر مآخذ به همراه معانی و شواهد موجود، در فیش‌های جداگانه یادداشت و بر اساس حروف الفبایی تنظیم کردم که با علائم اختصاری به منابع مورد استناد ارجاع داده‌ام.

تا حد امکان سعی کرده‌ام تا برای هر اصطلاح تعریف کوتاهی ارائه نمایم.

در این فرهنگ، واژه‌ها از طریق نظام ارجاعی به مدخل‌های مربوط به آن ارجاع داده شده است.

تلفظ اصطلاحات به روش لغت‌نامهٔ دهخدا است و در مواردی که در تلفظ بعضی اصطلاحات تردید داشتم با [ر] مشخص کرده‌ام.

چون این کتاب در قالب فرهنگ ارائه شده است فهرست مطالب لازم نبود.

فروغ حبیب‌زاده آذری

۳ آبان ماه ۱۳۹۵

سرآغاز آشنایی مردم ایران با لوازم پوشش ، به عصر سلسله پیشدادیان ، به ویژه دوران پادشاهی جمشید می‌رسد که بسیاری از تحولات زندگی اجتماعی ، از جمله تهیه جامه‌های رنگارنگ به وی منتسب است .^۱

اینک بر حسب مدارک موجود می‌دانیم که لباس مادها شامل : کلاه ، پیراهن ، شلوار ، جبه ، شل ، پای‌افزار و کمربند بوده است و اینکه لباس مادها از الگویی ساده و نسبتاً تنگ و چسبان پیروی می‌کرده ، چین‌ها ، میهم و ناپسمان لباس پارس‌ها را نداشته است .^۲ البته پارس‌ها علاوه بر لباس گشاد چین‌دار از پوشاک مادها نیز استفاده می‌کرده‌اند^۳ و ظاهراً تشابهات لباس مردان و زنان در این دوران به ویژه در پوشاک پارتی‌ها (اشکانیان) در اصل با پوشاک مادها یکسان است .^۴

در دوره ساسانی‌ها ، همه قبایل ترکان بوده و همه پوشاک افراد متمکن قلابدوزی می‌شده است .^۵ حاشیه‌اندازی در کناره‌های لباس که از دوره ساسانی وجود داشت در زمان امویان با افزایش عناصری خاص در پوشاک درباریان رومی و به تدریج فراگیر شد .^۶

پوشاک مردم ایران در زمان ساسانیان ، غزنویان و آل بویه شامل : کلاه یا سرپوش ، پیراهن ، ارخالق ، شلوار ، قبا ، پای‌افزار و کمربند می‌شود .^۷ لباس ایرانیان در شش قرن اول حاکمیت اسلام ، سنت‌گرا بوده است .^۸

به نظر می‌رسد پوشاک مردم سده‌های ششم و هفتم عبارت از : قبا ، کمربند ، بالاپوش ، شلوار ، پای‌افزار ، حمایل و سرپوش .^۹ پوشاک دوره تیموریان شامل : پیراهن زیر ، قبای زیر ، قبای روئی ، بالاپوش یا جبه ، پای‌افزار ، انواع عمامه پیچیده ، کلاه و شلوار بوده است .^{۱۰}

پوشاک دوره صفویه شامل : عمامه‌ای بزرگ ، پیراهن زیر ، پیراهن رو ، قبا ، شال کمر ، بالاپوش ، شلوار بدون جوراب ، جوراب و انواع پای‌افزار و نیز گیوه یا پاپوش می‌باشد .^{۱۱} تفاوتی در اصل ساختمان پوشاک در سده‌های دهم و یازدهم (دوره صفویان) در مقایسه با پوشاک سده گذشته دیده نمی‌شود . طبق مدارک پوشاکی سده دهم ، در این دوره ، کلاه نمدی نوک تیزی که وقتی عمامه را به دور آن می‌پیچیدند ، نوک کلاه ، به بلندی یک چهره ، در بیرون از عمامه افراشته می‌مانده و نیز پای‌افزار بدون ساق ، بیشتر به کار می‌رفته است .^{۱۲}

بلندی پوشاک دوره زنده ، به مانند دوره صفویه تا بمچ پا می‌رسیده است . پوشاک این دوره ، شامل : کلاه ، زیرپیراهن ، قبای زیر ، قبای رو ، شال کمر ، شلوار فراخ و پای‌افزار است .^{۱۴}

سبک پوشاک دوره‌های افشاریه و زنده با اندک تفاوت با دوره‌های قبل و بعد ، در کل از تجمّلات کمتری برخوردار بوده ، جنبه ساده‌پوشی بیشتر رعایت شده است .^{۱۵}

طبق مدارک ارائه‌شده ، پوشاک ایرانیان در دوره قاجاریه ، عبارت بود از : کلاه پوستی ، پیراهن زیر ، قبای زیر ، قبای روئی ، شلوار ، پای‌افزار و جوراب .^{۱۶}

راه تحوّل پوشاک تدریجاً از اواسط دوره قاجار همواری گرفت .^{۱۷} استفاده از انواع کلاه به جای کلاههای بلند ، پوستی ، پوشیدن سرداری و کمرچین ، کوتاه شدن قبای بلند زیری و رسیدن قد آنها از مچ پا به بالا - مانند دوره افشار و گذشته دور - تنگ‌تر گرفتن شلوار تا جای ممکن ، همگی نتیجه تحوّل تدریجی پوشاک در این دوره است .^{۱۸}

تغییر لباس سنتی مردان از جلیقه و سرداری به کت و شلوار غربی کم‌کم از اواخر دوره قاجار شروع و به تدریج کت و شلوار لباس دوم متجددان گردید که گاه بر روی کت و شلوار سرداری نیز می‌پوشیدند .^{۱۹}

پی‌نوشت‌ها :

۱. موسوی بجنوردی ، کاظم ، دایرة المعارف بزرگ اسلامی ، ۱۳۴۹ ، جلد چهاردهم ، ص ۲۸ .
۲. ضیاءپور ، جلیل ، پوشاک هخامنشی و مادی‌ها در تخت جمش ، ص ۱۶۳-۱۴۲ .
۳. همان ، ص ۱۰۶ .
۴. ضیاءپور ، جلیل ، پوشاک زنان ایران از کهن‌ترین زمان تا آغاز شاهنشاهی پهلوی ، ۱۳۴۷ ، ص ۵۱ .
۵. ضیاءپور ، جلیل ، پوشاک ایرانیان از چهارده قرن پیش تا آغاز دوره شاهنشاهی پهلوی ، ۱۳۴۹ ، ص ۸۶ .
۶. همان ، ص ۱۲۶ .
۷. بجنوردی ، همان ، ص ۳۴ .
۸. ضیاءپور ، جلیل ، پوشاک ایرانیان از چهارده قرن پیش تا آغاز دوره شاهنشاهی پهلوی ، ۱۳۴۹ ، صص ۱۶۳-۲۱۴ .